

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

DEPARTAMENTO DE LINGÜÍSTICA Y LINGÜÍSTICA APLICADA Y DE TRADUCCIÓN
UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO. EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA

TRASVASES CULTURALES:

Literatura
Cine
Traducción

4

Eds.: Raquel Merino
J. M. Santamaría
Eterio Pajares

La publicación de este volumen ha sido posible gracias al patrocinio de:

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea
Departamento de Cultura de la Diputación Foral de Álava
Departamento de Educación, Universidades e Investigación del Gobierno Vasco
Departamento de Filología Inglesa y Alemana y de Traducción e Interpretación
Facultad de Filología y Geografía e Historia

© Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

I.S.B.N.: 84-8373-707-8
Depósito Legal/Lege Gordailua: BI-327-05

Composición/Konposizioa: RALI, S.A.
Particular de Costa, 8-10 - 48010 Bilbao

Impresión/Inprimatzea: Itzaropena, S.A.
Araba Kalea, 45 - 20800 Zarautz (Gipuzkoa)

Euskarara bikoizten diren ikus-entzunezko telebista-produktuak: ikerketa esparru landu gabea

Josu Barambones Zubiria
EHU/UPV

1. XXI. Mendea eta ikus-entzunezko itzulpena

Gure gizartea ikus-entzunezko zurrunbiloan murgilduta bizi da. Ikus-entzunezko merkatuan gertatu den globalizazioak merkatu horretako produktuen hizkuntzen arteko transferentzia handiagotu du. Ikusteko eta entzuteko baliabideak ugaltzearekin batera, azken hamar urteotan ikus-entzunezko itzulpenak iraultza erabatekoa ezagutu du. Produktu gehienak atzerriko herrialdeetatik datozkigunez tokian tokiko hizkuntzetara itzuli behar dira. Aldi berean, iraultza horri esker ikus-entzunezko produktuen eskariek nahiz eskaintzek gora egin dute nabarmen. Guztiarekin ere, euskarak DVD bezalako aurrerapen teknologikoetan edo multimediako produktuetan duen presentzia, ingelesa, gaztelania eta frantsesarenarekin alderatzez gerotan, hutsaren hurrengoa da ia.

Delako iraultzak errealitate berri baten aurrean jarri gaitu: gaur egun biztanle gehienek ikus-entzunezko produktuak literatur produktuak baino gehiago kontsumitzen dituzte. Kontsumo behar horrek sustaturik, ikus-entzunezko itzulpena dugu XXI. mendean gehien praktikatzen den itzulpen jarduera. Frederic Chaumeren (2004) esanetan, «*ikus-entzunezko itzulpena ezinbesteko tresna bihurtu da planetako biztanle ia guztien informazio- eta kultura-pa-noraman*».

Ikus-entzunezko itzulpenak gizartean duen inpaktuaren eragina, beraz, ez da nolana hokoa, jendeak zenbat ordu ematen dituen telebistaren aurrean kontuan hartzen badugu. Espainia mailan egin diren ikerketen arabera, biztanleen %80k telebistan aurkitzen du informazio iturri nagusia eta orobat denbora-pasarako nahiz aisialdirako ere iturri nagusienetakoa da. Horregatik, alor honetako itzulpenek ideologia transmititu, jokabideak moldatu eta mundua globalizatzeko ahalmen izugarria dute. Lehenik, telebistaren bidez adin eta gizarte-maila guztietako jendearenganaino iristen delako. Bigarrenik, ikusleek edo hartzaileek bertatik bertara jasotzen dituztelako itzulitako testuak.

Dena den, desoreka nabarmena dago ikus-entzunezko itzulpenaz egin diren ikerlanen eta itzulpen mota honek gizartean betetzen duen funtzioaren artean.

Badirudi ikus-entzunezko itzulpenak eta arlo honetan diharduten itzultzaileek ikusezin bihurtzea lortu dutela, bataz zein besteez ia inork hitz egiten eta are gutxiago teorizatzen ez duenez gero. Espainia mailan orain dela hamar urte hasi bazen ere panorama aldatzen, Euskal Herrian den-dena eginkizun dago oraindik.

2. Datu argigarri batzuk

Orain arte aipatu dudan guztiaren frogagarri eta argigarri gisa aurtengo martxoaren 29tik apirilaren 4ra bitartean ETB1en euskarara bikoiztutako programazioa aztertu nuen. Horretarako, egunkarietan argitaraturiko informazioa bildu nuen. Emaitza hau izan zen: bikoiztutako produktuen batez besteko ordu kopurua 39 ordukoa izan zen. Bikoizketa prozesua jasan duten programarik gehienak haurrentzako marrazki bizidunak dira (21 ordu); gero, dokumentalak (16 ordu), eta, azkenik, filmak (2 ordu, hau da, film bakarra astean). Egin nuen azterketan jaso ez banuen ere, datu horiei albistegietan bikoizten diren edo azpтитuluen bidez ematen diren berrien kopurua ere erantsi behar zaie.

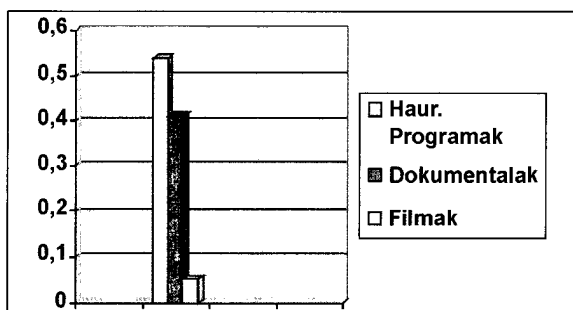
Kontuak egiten hasten bagara, ETB1ek hilean ematen dituen programa bikoiztuen ordu kopurua 160 ordukoa da; urtean, programazio aldaketa nabarmenik gertatu ezik, 1.920 ordukoa. ETB1 orain dela hogeita bat urte sortu zela kontua hartuta, erraz imajina dezakezue bikoiztutako programazioaren kopuru eskerga.

Hona lan horren emaitzak grafikoetan islaturik:

ETB1en EUSKARARA BIKOIZTUTAKO PROGRAMAK (2004ko martxoaren 29tik apirilaren 4ra bitartean egunkarietan argitaraturiko programazioaren arabera.)

BATEZ BESTEKO ORDU KOPURUA:

* Haurren programak:	21 ordu (%53,84)
* Dokumentalak:	16 ordu (%41,02)
* Filmak:	2 ordu (%5,12)
GUZTIRA :	<u>39 ORDU</u>

Datuok ikusita hainbat galdera datorkit burura: batetik, zer eskaintzen digu ETB1ek hamasei urte baino gehiago ditugunoi, Goenkalez eta futbol eta pilota partidez gain?; bestetik, pertinenteagoak itzulpenaren ikuspegitik, zer dakigu programa horien itzulpenaren kalitateaz? Ikuslegoa jabetzen da jatorrizko testutik erabat aldentzen den testu baten aurrean egon daitekeela? Ikuslegoa jabetzen da film batean entzuten duen hizkuntza motak hizkuntza politika jakin bati erantzun diezaiokeela? Eta jabetzen bada ere, horrek ba al du axolarik? Azken finean, programa batek arrakasta lortzen badu, hau da, jendea entretenitzea lortzen badu, hizkuntza ñabardurek badute inolako garrantzirik? Galdera horiek guztiak eta horien antzeko beste asko ere egin litezke bikoiztutako programen zer-nolakoez. Galderok, halere, erantzunik gabe jarraitu beharko dute denbora puska batean, euskarara bikoiztutako programen zer-nolakoak neurtzen dituzten ikerlanak mamitzen diren bitartean. Albrecht Neubert alemaniar akademikoaren hitz hauek, hots, «*theory without practice is empty. Practice without theory is blind*» parafraseatuz, oraingoz itsu jarraitu beharko dugu.

3. Etorkizuneko erronkak

Ikus-entzunezko itzulpenak merezi duen tornua lortzea nahi badugu, funtsezko ikerlanak argitaratzea ezinbestekoa zaigu. Gure ikerketa esparrua zabaltzeko ahaleginak egin behar ditugu. Oraintsu arte ikus-entzunezko itzulpena unibertsitateko irakasgaietatik at egon da. Globalizazioa ikus-entzunezko merkatura ere iritsi da, eta horrekin batera ikus-entzunezko produktuen hizkuntz transferentzia gero eta handiagoa da, eta badirudi aurrerantzean ere ate eta bide gehiago zabalduko direla teknologia berrien arloan.

Merkatuaren beharrak hartaraturik, ikus-entzunezko itzulpena unibertsitateko irakasgaietan sartu zenerako Euskal Telebistak hogeitatu urte zeraman filmak, telesailak, dokumentalak, marrazki bizidunak eta bestelako ikus-entzunezko produktuak emititzen. Guztiarekin ere, euskarazko bikoizketari buruz ez zegoen, eta gaur egun ere ez dago, inolako erreferentzia-materialik. Ikus-entzunezko itzulpenaren irakasgaia ematen hasi nintzenean, horixe izan zen nire kezkarik handiena: nola uztartu han-hemen argitaraturiko teoria, Euskal Telebistako praktika aztertu gabea eta irakaskuntza. Teoriaren berri eman daiteke inolako oinarri enpirikorik gabe, edo, alderantziz, lan praktikoa erakutsi inolako teoriarik gabe, edo euskarazko ikus-entzunezko lan-merkatuarekin zerikusirik ez duten itzulpen prozesuak irakats daitezke. Baina oraindik orain esan dudan bezala, lehenengo kasuan hutsaren maila berean kokatuko litzateke teoria, eta, bigarreanean, praktika guztiz itsua izango litzateke.

Hogei urtean egin ez dena ezin gauetik goizera burutu. Denbora apur bat eta ikertzaile-taldeak beharko ditugu oinarri enpirikoa duen materiala argitaratzen den arte. Aurreneko urratsa orain arte egin dena ezagutzea da, eta horretarako Euskal Telebistak bere sorreratik 2003. urtera arte emititu dituen programa bikoiztu guztiak albait osatuen eta zehatzen jasoko dituen katalogo bat egiteari

ekin behar zaio. Eginkizun hau ez da batere erraza izango, ETBk emititu dituen programa guztien datu-baserik ez duenez gero. Halere, ikerlan hori aurrera eramanez ezagutu ahalko dugu ikus-entzunezko zein programa itzuli izan diren azken hogei urteotan eta orduan galderak egiten hasteko moduan aurkituko gara.

Frederic Chaumek (2004: 152) hau azpimarratzen du: «(...) *los estudios descriptivos están todavía por realizarse, en especial en el caso español, y en particular en el caso de las lenguas autonómicas de España, (...). Su existencia es necesaria, (...), para el conocimiento del entorno histórico, político, socioeconómico, etc., conocimiento que nos va a desvelar las razones de una traducción y de una determinada forma de traducir*».

Baina oraindik oso bide luzea geratzen da ikus-entzunezko produktuak euskarara bikoiztean jarraitu izan diren itzulpen-estrategiak edo itzulpen-arauak identifikatzeko gai izango garen arte. Noraino homogeneizatzen edo estandarizatzen dira jatorrizko bertsioren hizkera eta erregistro desberdinak? Noraino naturalizatzen dira bikoiztutako bertsiok jatorrizko bertsiok baten aurrean gaudela sinistarazteko? Erreferentzia kulturalak bertakotu egiten dira? Noraino esplizitatzten dira itzultitako bertsiok jatorrizkoa baino argiagoa ager dadin?

Galdera horien eta beste askoren erantzunek lehenengo ikerlan deskriptiboen zain egon beharko dute. Ikus-entzunezko itzulpena erakargarritasun handiko ikerketa esparrua da ni bezala itzulpenaren ikerketa-bidean barna abiatzen direnentzat. Saria ahaleginaren araberakoa izango ahal da.

Bibliografía

- BALLESTER, A. (2001) *Traducción y Nacionalismo. La recepción del cine americano en España a través del doblaje (1928-1948)*. Granada: Editorial Comares.
- CHAUME, F. (2004) *Cine y Traducción*. Madrid: Editorial Cátedra.
- DELABASTITA, D. (1989) «Translation and mass-communication: film and TV translation as evidence of cultural dynamics». *Babel*, 35(4):193-218.
- DÍAZ CINTAS, J. (2003) *Teoría y práctica de la subtitulación. Inglés-Español*. Barcelona: Editorial Ariel.
- ETXEARRIA, I. (1994) «Doblaje y subtitulación en Euskal Telebista», en Eguíluz, F. et al. (eds.) *Trasvases Culturales: Literatura, Cine y Traducción* (1994). Vitoria: Facultad de Filología: 191-197.
- HOLMES, JAMES S. (1988) «The name and nature of Translation Studies». *Translated Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi: 67-80
- TOURY, G. (2004) «En defensa de los Estudios Descriptivos de Traducción» (*Descriptive Translation Studies and Beyond* liburuko hitzaurrea, gaztelaniara itzulia). Madrid: Cátedra: 35-40.

TOURY, G. (1997) «What Lies beyond Descriptive Translation Studies, or: Where do we go from where we assumedly are?». En: M.A. Vega & R. Martín Gaitero (eds.). *La Palabra Vertida. Investigaciones en torno a la traducción. Actas de los VI Encuentros Complutenses en torno a la traducción*. Madrid: Editorial Complutense: 69-80.